

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ

СТРУКТУРА НА СЪДИЛИЩАТА В БЪЛГАРИЯ

Съобразно Конституцията и Закона за съдебната власт (ЗСВ) в Република България има:

- районни съдилища
- окръжни съдилища
- административни съдилища
- апелативни съдилища
- военни съдилища
- специализирани наказателни съдилища
- Върховен касационен съд
- Върховен административен съд

При първоначално образуване, делото се разглежда от **първоинстанционен съд.**

Ако са обжалва решението по първоинстанционното дело, се образува **второинстанционно** дело, което се разглежда в окръжен или в апелативен съд . При обжалване делото се гледа на **касационна или трета инстанция**.

РАЙОНЕН СЪД (РС)

Районният съд е основният първоинстанционен съд в правосъдната система на България. На него са подсъдни всички **първоинстанционни граждански и наказателни дела**, освен подсъдните на окръжен съд. В тях се включват семейни и трудови дела, дела за издръжка, искове по търговски и граждански дела с цена на иска под 25 000 лв. , дела по Закона за домашното насилие, заповедни производства, откази от наследство, теглене от детски влогове, делби на недвижимо имущество и др. На районен съд са подсъдни и всички наказателни дела, с изключение на тези, които са подсъдни като първа инстанция на Окръжен съд.

Районният съд разглежда също така **жалби против наказателни постановления, издадени от административни органи**.

Гражданските дела се разглеждат еднолично от съдия без съдебни заседатели.

В България има 113 районни съдилища.

Ищецът трябва да предяви своят иск в Районният съд по местоживеене.

Окръжният съд може да из земе и да реши дело, което е подсъдно на районен съд от неговия съдебен район. Това правило има **ИЗКЛЮЧЕНИЯ:**

-Искове за издръжка могат да се предявяват по местожителството на някоя от страните.

-Искове за вреди могат да се предявяват по :

- (1) местоизвършването на деянието или
- (2) по местожителството на ответника.

-Искове срещу ответници от различни съдебни райони могат да се предявяват в съда по местожителството на някой от ответниците.

-Ако притежаваният имот се намира в различни съдебни райони, искът може да се предяви в един от тях по избор на ищеца.

-Исковете, свързани с права върху недвижим имот, се предявяват в съдебния район по местонахождението на имота.

Броят на съдиите, които разглеждат първоинстанционните **наказателни дела** по дадено дело зависи от вида на наказанието, предвидено за съответното престъпление.

Наказание	Състав
Престъпление, за което се предвижда наказание до 5 години лишаване от свобода	1 съдия
Престъпление, за което се предвижда наказание повече от 5 години лишаване от свобода	1 съдия и 2 съдебни заседатели

СПЕЦИАЛИЗИРАН ПЪРВОИНСТАНЦИОНЕН НАКАЗАТЕЛЕН СЪД

Този съд е създаден с новият ЗСВ, публ. в ДВ бр.1 от 2011г., в сила от 05.01.2011г. Неговата компетентност се определя със закон, но той е приравнен на окръжен съд и предназначението му е да разглежда като първа съдебна инстанция наказателни дела, свързани с организираната престъпност. Седалището му е в гр.София. Този съд разглежда наказателните дела в състав от един съдия и двама съдебни заседатели, освен ако в закон е предвидено друго.

ОКРЪЖЕН СЪД (ОС)

Окръжен съд разглежда първоинстанционни граждански и **наказателни дела**, определени му от закона, в това число: искове за установяване и оспорване на произход, дела за несъстоятелност, прекратяване на осиновяването, за поставяне под запрещение и отмяната му, искове по граждански и търговски дела с цена на иска над 25 000 лв., с изключение на исковете за зидръжка, трудови спорове и за взимания по начет, искове за собственост и други вещни права върху имот с цена на иска над 50 000 лв., искове за установяване на недопустимост или нищожност на вписвания, както и за несъществуване на вписано

обстоятелство, когато това е предвидено в закон. Наред с това разглежда и наказателни дела с по-висока обществена опасност и имуществен интерес в това число убийства, придобиване и държане на наркотици, ПТП със смъртен случай, подкуп, престъпления против републиката и др.

Като първа инстанция, **окръжният съд** разглежда само някои наказателни дела, които могат да бъдат характеризирани като дела с по-голяма значимост или такива, при които става въпрос за застрашаване на обществения ред.

Окръжният съд упражнява контрол с оглед еднаквото прилагане на закона. Окръжният съд упражнява и контрол върху индивидуални административни актове на административни органи.

В съдебния район на всеки окръжен съд има един или няколко районни съдилища, чиито решения се обжалват пред окръжния съд като **втора инстанция**.

Както и при районния съд, в окръжния съд броят на съдиите, които разглеждат дадено дело, зависи от вида на делото, както следва:

1.	Второинстанционни дела (наказателни)	3 съдии
2.	Първоинстанционни наказателни дела за престъпления, за които се предвижда наказание повече от 5 г. лишаване от свобода.	1 съдия и 2 съдебни заседатели
3.	Първоинстанционни наказателни дела за престъпления, за които се предвижда наказание не по-малко от 15 г. лишаване от свобода	2 съдии и 3 съдебни заседатели

АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД

Административните съдилища са нови съдилища в структурата на съдебната система в България. Те са 28 и започват да функционират от 1 март 2007 г.

Административен съд е първа съдебна инстанция за обжалване на индивидуални административни актове по ЗАП и касационна инстанция за контролиране на административно-наказателни дела по ЗАНН.

В административен съд като първа инстанция се разглеждат дела свързани с: искания за издаване, изменение, отмяна или обявяване на

нищожност на административни актове; обявяване на нищожност или унищожаване на споразумения по АПК; защита срещу неоснователни действия и бездействия на администрацията; защита срещу незаконно принудително изпълнение; обезщетения за вреди от незаконосъобразни актове, действия и бездействия на административни органи и длъжностни лица; обезщетения за вреди от принудително изпълнение и др.

АПЕЛАТИВЕН СЪД (АС)

В страната има 5 апелативни съдилища. Те се намират в Бургас, Пловдив, София, Варна и Велико Търново.

Апелативен съд е второинстанционен съд, който:

- Разглежда делата в състав от трима съдии.
- Действа като втора инстанция и разглежда жалби и протести срещу актове по първоинстанционните дела на окръжните съдилища от определения му район.
- Упражнява контрол и организационно ръководство на дейността на окръжните съдилища от своя район.
- Обобщава и анализира съдебната практика в своя район като ръководство за съдилищата от по-долна инстанция при разглеждане на дела.

АПЕЛАТИВЕН СПЕЦИАЛИЗИРАН СЪД /АСС/

Апелативният специализиран наказателен съд разглежда като втора инстанция обжалваните актове по дела на специализирания наказателен съд.

ВОЕННИ СЪДИЛИЩА

Военните съдилища разглеждат като първа инстанция наказателни дела за престъпления, извършени от военнослужещи или служители на МВР.

За тези дела второинстанционен съд е Софийски военно-апелативен съд.

ВЪРХОВЕН КАСАЦИОНЕН СЪД (ВКС)

ВКС е висша съдебна инстанция по наказателни и граждански дела в Република България. ВКС има две основни функции:

- да действа като касационна инстанция при разглеждане на жалбите срещу съдебните актове на по-долни инстанции;
- да осъществява върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на законите от всички съдилища.

Той е и последна инстанция по всички граждански и наказателни дела.

ВЪРХОВЕН АДМИНИСТРАТИВЕН СЪД (ВАС)

ВАС е инстанция, която разглежда административни актове на изпълнителни органи. Той осъществява върховен съдебен надзор за точното и еднакво прилагане на законите.

Върховният административен съд също така:

- Има юрисдикция върху цялата територия на България.
- Той е единствената инстанция, която се произнася по спорове относно законосъобразността на актове на Министерския съвет и на министрите,
- както и на други актове, посочени в закон, като подлежащи на обжалване само пред ВАС, например изборни резултати.

Върховният административен съд се произнася и по спорове за законосъобразността на подзаконови нормативни актове. по оспорвания на актовете на Министерския съвет и на министрите, актовете на органите на Българската народна банка, решенията на Висшия съдебен съвет, касационни жалби и протести срещу първоинстанционните съдебни решения на административните съдилища и други.

СЪДЕБНИ **ПРОЦЕДУРИ И ОБРАЗУВАНЕ НА** **ДЕЛАТА**

I. ОБРАЗУВАНЕ НА НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

При извършване на престъпление, прокуратурата образува наказателно производство, което протича в две фази: досъдебна и съдебна.

Досъдебното производство може да протече в две форми - предварително производство, при което разследването се води от следовател и полицейско производство, при което разследващ орган е разследващ полицай и наблюдаващ прокурор.

При наличие на достатъчно доказателства за виновността на определено лице в извършване на престъпление от общ характер, разследващият орган го привлича като обвиняем със съставяне на съответно постановление.

Ръководството и контрола по отношение на всяко досъдебно производство се извършва от съответната прокуратура.

Досъдебната фаза приключва с изготвяне на обвинителен акт от органите на прокуратурата.

Съдебното производство се образува от съда, след като прокурорът предяви обвинителен акт и внесе същият за разглеждане в съда.

СЪКРАТЕНО СЪДЕБНО СЛЕДСТВИЕ

Съкратеното съдебно следствие е процедура , която може да се проведе по искане на подсъдимия или служебно – по решение на съда. То се състои в предварително изслушване на страните без призоваване на

свидетелите и вещите лица. Подсъдимият и неговият защитник, гражданският ищец, частният обвинител и техните повереници, могат да дадат съгласие да не се провежда разпит на всички или на някои свидетели и вещи лица, а при постановяване на присъдата да се ползва съдържанието на съответните протоколи и експертни заключения от досъдебното производство. При това производство подсъдимият може да признае изцяло фактите, изложени в обстоятелствената част на обвинителния акт, като се съгласи да не се събират доказателства за тези факти. Съдът е длъжен да разясни на подсъдимия правата му относно това, че съответните доказателства от досъдебното производство и направеното от него самопризнание, ще се ползват при постановяване на присъдата. Ако подсъдимият няма защитник, съдът му назначава такъв. Съдът постановява присъдата си, като в мотивите се позовава на направеното самопризнание и на доказателствата, събрани в досъдебното производство.

НЕЗАБАВНО ПРОИЗВОДСТВО

Незабавно производство се провежда, когато лицето е заловено при или непосредствено след извършване на престъплението, и е посочено от очевидец като извършител на престъплението. Разследващият орган е длъжен да приключи разследването в срок от три дни от установяване на съответното обстоятелство-основание за образуване на незабавното производство. Органът на разследването е длъжен незабавно да уведоми прокурора, а незабавното производство се счита образувано с първото действие по разследването. При повдигане на обвинение от прокурора, делото се внася за разглеждане в съда като прокурорът осигурява явяването на подсъдимия, свидетелите и вещите лица. Съдът разглежда делото и постановява присъдата с мотивите в срок от седем дни. В това производство не се допуска граждански иск.

УЧАСТНИЦИ В НАКАЗАТЕЛНОТО ПРОИЗВОДСТВО

1.ОБВИНЯЕМ

Обвиняем е лицето, срещу което е повдигнато обвинение.

Обвиняемият има следните права:

- да научи за какво престъпление се обвинява и въз основа на какви доказателства;
- да дава или да откаже да дава обяснения по обвинението;

- да се запознае с делото и да прави необходимите извлечения;
- да представя доказателства;
- да участва в наказателното производство;
- да прави искания, бележки и възражения;
- да се изказва последен;
- да обжалва актовете на съда и на органите на досъдебното производство, които накърняват неговите права и законни интереси;
- да има защитник.
- да има последна дума

2. ЧАСТЕН ОБВИНИТЕЛ

Частен обвинител може да стане лицето, претърпяло имуществени или неимуществени вреди от престъпление, което се преследва по общия ред, има право да участва в съдебното производство като частен обвинител.

Молбата за участие в съдебното производство като частен обвинител може да бъде устна или писмена и се прави **най-късно до започване на съдебното следствие пред първоинстанционния съд**. Частният обвинител може да поддържа обвинението в съда и след като прокурорът го оттегли.

3. ЧАСТЕН ТЪЖИТЕЛ

Лицето, пострадало от по-леко престъпление, може да повдига и да поддържа обвинение като частен тъжител.

Подадената тъжба трябва да бъде писмена и да съдържа данни за подателя, за лицето, срещу което се подава, и за обстоятелствата на престъплението. Към тъжбата се прилага документ за внесена държавна такса. Тя трябва да бъде подадена **в шестмесечен срок от деня, когато пострадалият е узнал за извършване на престъплението**.

4. ГРАЖДАНСКИ ИЩЕЦ

Пострадалият и неговите наследници, учрежденията и юридическите лица, които са претърпели вреди от престъплението, могат да предявят в наказателното производство граждански иск за обезщетение на вредите и да се установят като граждански ищци.

Молбата за предявяване на граждански иск може да бъде устна или писмена и се предявява **най-късно до започване на съдебното следствие пред първоинстанционния съд**. Гражданският иск може да бъде предявен

както срещу обвиняемия, така и срещу други лица, които носят гражданска отговорност за вредите, причинени от престъплението.

5. ГРАЖДАНСКИ ОТВЕТНИК

Лицата, срещу които е предявен граждански иск, с изключение на обвиняемия, участвуват в наказателното производство като граждански ответници.

6. ЗАЩИТНИК

"Защитник" може да бъде лице, което упражнява адвокатска професия. Защитник може да бъде и съпругът, възходящ или низходящ роднина на обвиняемия.

Участието на защитник в наказателното производство е **ЗАДЪЛЖИТЕЛНО**, когато:

- обвиняемият е непълнолетен;
- обвиняемият страда от физически или психически недостатъци, които му пречат да се защитава сам
- делото е за престъпление, за което се предвижда доживотен затвор или лишаване от свобода не по-малко от десет години;
- обвиняемият не владее български език;
- интересите на обвиняемите са противоречиви и един от тях има защитник;
- обвиняемият е задържан под стража или е направено такова искане;
- когато делото се разглежда в отсъствието на обвиняемия;
- обвиняемият не е в състояние да заплати адвокатско възнаграждение, желае да има защитник и интересите на правосъдието изискват това;

7. ПОВЕРЕНИК И ОСОБЕН ПРЕДСТАВИТЕЛ

Частният обвинител, частният тъжител, гражданският ищец и гражданският ответник могат да упълномощават повереник, който да ги представлява в наказателното производство.

При конфликт на интереси между пострадалия /малолетен, непълнолетен, недееспособен, ограничено дееспособен/ и неговия родител, настойник или попечител, съответният орган му назначава особен представител – адвокат.

II. ОБРАЗУВАНЕ НА ГРАЖДАНСКИ ДЕЛА

Гражданското дело започва с подаване на искова молба, която трябва да бъде написана на български език и да съдържа следното:

- Наименованието на съда, до който се подава молбата
- Името и адреса на ищеца и ответника, на техните законни представители или пълномощници, ако имат такива, както и единния граждански номер на ищеца, номера на факса и телекса, електронен адрес, ако има такива;
- Цената на иска, когато той е оценяем;
- Изложение на обстоятелствата, на които се основава искът;
- В какво се състои искането;
- Подпис на лицето, което подава молбата.

В исковата молба ищецът е длъжен да посочи всички доказателства и да представи писмените доказателства за обстоятелствата, на които се основава искът.

Към исковата молба се представят:

- пълномощно, когато молбата се подава от пълномощник;
- вносна бележка за платени държавни такси и разноски, когато се дължат такива;
- преписи от исковата молба и от приложенията към нея, според броя на ответниците.

Ако исковата молба не отговаря на посочените изисквания, на ищеца се праща съобщение да отстрани допуснатите нередовности в седемдневен срок от съобщението. Ако ищецът не отстрани нередовностите в този срок, исковата молба заедно с приложенията му се връщат. Ако адресът на ищеца е неизвестен, тя се съхранява в деловодството на съда, където ищецът може да я получи обратно.

Ако исковата молба и останалите документи отговарят на изискванията, преписите от нея и от приложенията към нея се връчват на ответника заедно с призовката за първото заседание.

ДЪРЖАВНИ ТАКСИ И РАЗНОСКИ

Когато се завежда съдебно дело, ищецът трябва да плати държавна такса и да представи квитанция за извършеното плащане.

! Внасянето на държавната такса е условие за придвижване на исковата молба и за даване ход на делото.

Държавни такси не се плащат от : ищците, които са работници, служители и членове на кооперации по исковете им, произтичащи от трудови правоотношения, от ищците по исковете за издръжка, по исковете, които са заведени от прокурор, от ищеца по искове от непозволено увреждане от престъпление, за което има влязла в сила присъда.

Председателят на съответния окръжен или районен съд може да освободи от внасяне на такси лица, които нямат достатъчно средства, за да платят таксите и разноските, след като представят доказателства в тази насока.

СТРАНИ, ДЕЕСПОСОБНОСТ И ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО

Страни по граждански дела са лицето или лицата, от чието име се води делото, и лицето или лицата, срещу които се води делото.

Малолетните и поставените под пълно запрещение се представляват от законните им представители - родители или настойници.

Непълнолетните и поставените под ограничено запрещение извършват съдопроизводствените действия лично, но със съгласието на законните им представители – родители или попечители.

ПРЕДСТАВИТЕЛИ НА СТРАНИТЕ ПО ПЪЛНОМОЩИЕ МОГАТ ДА БЪДАТ:

-адвокатите,

-родителите, децата и съпругът,

-юрисконсултите или други служители с юридическо образование в институциите, предприятията, кооперациите и други обществени организации и юридически лица.

При противоречие в интересите между представляван и представител съдът назначава особен представител.

III. ОБРАЗУВАНЕ НА АДМИНИСТРАТИВНО- НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА

Административно-наказателните дела се образуват с подаване на жалба от страна на нарушителя срещу издаденото му Наказателно постановление.

ВНИМАНИЕ! Жалбата се подава до съда, в чийто съдебен район е местонахождението на наказващият орган, но **ЧРЕЗ ТОЗИ АДМИНИСТРАТИВНО-НАКАЗВАЩ ОРГАН**. В противен случай, жалбата се връща на наказващият орган за комплектуването ѝ с административно-наказателната преписка и не се образува съдебно дело по такава жалба.

СТРУКТУРА И ФУНКЦИИ НА СЪДЕБНА АДМИНИСТРАЦИЯ И СЪДЕБНИТЕ СЛУЖБИ

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СЪДА

Председателят на съда осъществява общото организационно и административно ръководство на съда. Много от неговите отговорности могат да бъдат възложени на съдебния администратор. Председателят на съда отговаря за дейността на съда и представлява съда. След образуването на дело, председателят или определени от него ръководители на отделения разпределят делото по съдия-докладчици в съответното отделение на случаен принцип. Председателят на съда изготвя годишните отчети за дейността на съда, назначава, повишава и освобождава съдебните служители, предоставя становище при атестирането на съдиите, свиква Общо събрание в съда и контролира цялостната административна дейност в съдебните служби.

СЪДЕБЕН АДМИНИСТРАТОР

Съдебният администратор подпомага председателя при управлението на съда. Съдебният администратор организира и управлява работата на различните служби и помощни звена в съда. Той уведомява завеждащите служби, ако има такива, и/или съдебните служители за разпорежданията на председателя на съда. Съдебният администратор ръководи съдебната администрация, планира, организира и контролира съдебните служители, тяхното обучение и е отговорен за управлението на административните дейности в съда. Съдебният администратор също така въвежда програмни решения по дългосрочното планиране, бюджетната политика, финансите, автоматизацията, снабдяването с оборудване и връзките с обществеността.

АДМИНИСТРАТИВЕН СЕКРЕТАР

Административният секретар подпомага съдебния администратор при осъществяване на функциите му, а при отсъствието му, контролира дейността и предоставя указания на съдебните служители. Той организира и води служебните досиета на всички съдебни служители, като може да съвместява и функциите на служител по сигурността в съда.

ЗАВЕЖДАЩ СЛУЖБА

Тези служители са преките ръководители на съдебните служители в управленската схема. Те организират работата в съответната служба и разпределя задачите между служителите. Такъв служител е отговорен за обучението на новопостъпилите служители и ги запознава с правилата и работните отношения в службата. Участва и при оценяването и атестирането на съдебните служители .

СЪДЕБЕН СЕКРЕТАР

Този служител съставя протоколи за откритите съдебни заседания, изпълнява разпорежданията на съда, постановени в откритите, закритите и разпоредителните заседания, изготвя призовките по отложените дела и отразява резултата в книгата за откритите съдебни заседания.

ДЕЛОВОДИТЕЛ

Деловодителите извършват всички административни функции, целящи гарантиране на безпроблемното и бързо управление на делопотока. Едно от основните задължения на деловодителя е обработката на документи , в това число изготвяне на списъци за призоваване, изпращане на призовки и обявления и съдебни книжа на страните. Деловодителите са служителите, които извършват и справки по делата и предоставят информация чрез дистанционен достъп .

АРХИВАР

След приключване на делото и влизане в сила на съдебния акт, деловодителят предава делото в архива и удостоверява предаването с подписа на архиваря. Архиваря отговаря за съхранението на приключилите съдебни дела и предоставя справки по тях.

ПРИЗОВКАР

Призовкарите отговарят за реалното връчване на призовки или други съдебни книжа на всяко лице, посочено от съда. След като подготви призовките, деловодителят ги предава заедно със съответните съдебни документи на призовкаря. Призовкаря връчва документи в определен район. Ако книгата или призовките са били надлежно връчени, призовкаря предава втория отрязък от призовката на деловодителя с отбелязване на това обстоятелство. При невръчване на призовката, призовкарят връща в цялост този документ на деловодителя , като върху него се посочват причините за невръчването.

СЪДЕБНА ОХРАНА

Съдебната охрана е специализирано звено за охрана на органите на съдебната власт, организирано в Главна дирекция “Охрана” в Министерство на правосъдието. Една от основните функции на тези служители е да намират и довеждат принудително за участие в съдебното производство лица, когато това е постановено от орган на съдебната власт.

ВХОДЯЩА РЕГИСТРАТУРА /ИНФОРМАЦИОНЕН ЦЕНТЪР/

Всички постъпващи документи се получават в регистратурата за първоначална обработка. Деловодителят получава всички документи от регистратурата и ги докладва на съответния съдия-докладчик. При подадени искания за копия от документи, последните след подготвянето им и комплектоването им се предоставят от службата на гражданите и страните . В Регистратурата може да се получи информация за тарифи, бланки-образци на документи, необходими за достъп до съдебни административни услуги, както да се получи информация за правата на гражданите в редица съдебни процедури. Тази служба предоставя съдебна информация по делата чрез дистанционен достъп.

СЪДЕБНО ДЕЛОВОДСТВО

Тази служба включва всички деловодители в съда и тя обезпечавя провеждането на съдебните производства по висящи дела и влезли в сила съдебни актове, чрез: комплектува разпределените по докладчици входящи документи; извършване на вписвания в съответните деловодни книги; изготвяне на списък за призовките, изпраща призовките, изготвени по образец, и съобщенията по делата, с изключение на тези по отложените дела. В тази служба също се предоставят справки по висящите съдебни дела, поддържа се календара за насрочените съдебни дела , прави се отразяване в електронната папка на делото за статуса, в който се намира последното и местонахождението му.

БЮРО СЪДИМОСТ

В тази съдебна служба се съхраняват данните и бюлетините за съдимост на осъдените лица от български съдилища, които са родени по местонахождение на съответният районен съд, респ. данните и бюлетините на лицата, които са освободени от наказателна отговорност от български съдилища и са им наложени административни наказания по чл. 78а от Наказателния кодекс (НК), както и данните за български граждани, осъдени от чуждестранни съдилища с влязъл в сила съдебен акт по наказателни дела, приет за изпълнение от български съд .

Тази служба издава свидетелствата за съдимост на гражданите, след подаване на молба-образец за това и заплащането на съответна държавна такса.